УДК 368.91

Д. Д. Третяк,
к. е. н., доцент кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Л. А. Євтушенко,
студентка, кафедра страхування, банківської справи та ризик-менеджменту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

DOI: 10.32702/2306-6814.2018.23.50

МЕТОДИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

D. Tretiak,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Insurance,
Banking and Risk Management, Taras Shevchenko National University of Kyiv
L. Yevtushenko,
Student of the Department of Insurance, Banking and Risk Management,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

METHODS OF MINIMIZATION RISKS OF INSURANCE COMPANIES: FOREIGN AND DOMESTIC EXPERIENCE

Ризик є невід'ємним атрибутом фінансово-господарської діяльності будь-якого підприємства чи організації. Особливо це стосується страхових компаній, які здійснюють свою діяльність в сфері підвищеного ризику. Управління ризиками у страхуванні відрізняється від управління ризиками інших сферах бізнесу, що зумовлено специфічністю самого страхування.

У статті визначено та проаналізовано основні методи мінімізації ризиків, які застосовуються на практиці страховими компаніями. Окремо виділені методи оптимізації операційних ризиків, а також визначено спектр фінансових ризиків, що мають найбільший вплив на діяльність страховика. Щодо фінансових ризиків страхових компаній надано детальний опис їх впливу на діяльність страхової компанії. В дослідженні також визначено методи оцінювання ризиків страховиком, що можна умовно поділити на дві групи — загальні та специфічні, а також наведено рекомендації зарубіжних вчених щодо здійснення цієї оцінки.

Risk is an integral attribute of financial and economic activity of any enterprise or organization. This is especially true for insurance companies that carry out their activities in the high risk sphere. Insurance risk management differs from risk management in other areas of business, due to the specificity of the insurance itself.

The expediency of systemic risk management in insurance companies is due to the complex nature of their occurrence. Due to financial crises, natural disasters and other unforeseen events, insurance companies suffer significant losses that can significantly affect their financial sustainability, which indicates the need for competent risk management. Practice of developed foreign countries testifies to the active use of risk management by insurance companies, while in Ukraine this process is still at the stage of formation.

In this way, the relevance of this topic is the need to use risk management system in Ukrainian insurance companies and to conduct further research in this direction.

The article defines and analyzes the main methods of risk minimization, which are applied in practice by insurance companies. Among them: method of avoiding risks, method of distribution of risks, method of diversification of risks, method of localization of risk sources, dissipation of risks and compensation of risks. Separately identified methods for optimizing operational risk and also the variety of financial risks that have the greatest impact on the insurer's activities: risk of inadequate tariffs, liquidity risk, insolvency risk, insurance portfolio risk, reinsurance risk, risk of insufficiency of reserves and investment risk. Regarding the financial risks of insurance companies, a detailed description of their impact on the activities of the insurance company is provided. The article also identifies methods of risk assessment by the insurer, which can be divided into two groups — general and specific, as well as the recommendations of foreign scientists on the implementation of this assessment.

As insurance companies operate in a globalized environment, and the environment is constantly changing and posing new challenges to business, finding new ways to minimize risks and optimize business processes will not cease to be relevant.

Ключові слова: мінімізація, операційні ризики, оцінювання ризику, ризик, ризик-менеджмент, страхові компанії, фінансові ризики.

Key words: minimization, operational risks, risk assessment, risk, risk-management, insurance companies, financial risks.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Діяльність страхової компанії, як і будь-якого іншого підприємства, зазнає впливу ризиків. Через специфіку своєї діяльності страхуванню притаманна підвищена ризикованість: окрім ризиків, які впливають на діяльність звичайного суб'єкта господарювання, страхові компанії акумулюють додаткові ризики інших суб'єктів господарювання. Цей факт накладає додаткове навантаження на забезпечення економічної безпеки страхової компанії та зумовлює необхідність визначення ризиків, з якими може зіткнутися страхова компанія, та методів їх мінімізації.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання ризик-менеджменту та його застосування в страхових компаніях в нинішніх умовах у працях українських та зарубіжних учених: В.Д. Базилевича, О.О. Гаманкової, С.С. Осадця, Hopkin P., Molinari R.D., Nguyen T. та Tran Q.H.

Проте особливості застосування методів мінімізації ризиків для кожної окремо взятої компанії потребують додаткового дослідження і аналізу.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження методів мінімізації ризиків страхових компаній на основі зарубіжного та вітчизняного досвіду.

Для досягнення поставленої мети в роботі є доцільними постановка та вирішення таких завдань:

— виділити загальні методи мінімізації ризиків, які застосовуються на практиці;

— розглянути та деталізувати методи мінімізації фінансових ризиків, притаманних страховим компаніям;

— дослідити методи мінімізації ризиків, запропоновані зарубіжними вченими.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Згідно з Директивою ЄС Solvency II в рамках системи ризик-менеджменту страхова компанія здійснює власне оцінювання ризиків [6].

Вітчизняний науковець Осадець С.С. дає таке визначення ризик-менеджменту — це найповніша сукупність послідовних заходів антиризикованої діяльності, застосування яких має комплексний, системний характер, у сучасній економічній теорії та практиці визначається терміном англомовного походження (risk management) [4, с. 51].

Щодо зарубіжних економістів, наприклад, в книзі "Fundamentals of Risk Management: Understanding, evaluating and implementing effective risk management" (Hopkin P., 2012) автор визначає ризик-менеджмент як основний бізнес-навик, так як розуміння і ефективна боротьба з ризиками може як підвищити ймовірність успіху , так і зменшити ймовірність невдачі. Німецький учений Tran Q.H. в книзі "Copulas im Risikomanagement von Versicherungsunternehmen" (2010) розглядає поняття

Рис. 1. Класифікація фінансових ризиків страховика

Джерело: [3].

ризик-менеджмент як процес управління з метою подолання виникаючих у підприємства ризиків. При цьому слово "подолання" в цьому визначенні автор розкриває як виявлення ризиків, їх аналіз, оцінка і контроль [5, с. 10].

Розглянемо загальні методи мінімізації ризиків, які широко застосовуються на практиці:

— Метод ухилення від ризиків. Даний метод полягає в тому, що якщо будуть виявлені зовнішні фактори ризику, що можуть негативно вплинути на діяльність організації в разі вкладення інвестицій, то тоді вкладення інвестицій у будь-який проект буде відхилено.

— Метод розподілу ризиків полягає в тому, щоб розподілити ризики спільно з якоюсь організацією, сюди можна віднести перестрахування або співстрахування.

— Метод диверсифікації ризиків: якщо плануються інвестиційні вкладення у що-небудь, то при наявності декількох надійних об'єктів, гроші будуть вкладатися саме туди.

— Метод локалізації джерел ризику. Є досить рідкісним випадком ризику. Застосовується тільки тоді, коли існує можливість виявити джерела ризику та ідентифікувати їх. Якщо вийде, то можна визначити економічно найбільш небезпечний етап або ділянку діяльності, почати контролювати його і, як підсумок, знизити рівень фінального ризику компанії. Такий метод в основному використовують великі компанії.

— Метод дисипації ризику. Цей метод розглядає використання більш гнучких інструментів управління ризику.

— Методи компенсації ризиків. Такий вид оптимізації ризиків відноситься до випереджувальних методів управління, які здійснюються в процесі стратегічного планування діяльності організації. За допомогою цього методу можливі труднощі будуть компенсуватися за допомогою створених резервів [2, с. 110].

До методів оптимізації саме операційних ризиків можна віднести такі дії:

— визначення прийнятного рівня операційних ризиків, які можуть виникнути і встановлення лімітів;

— забезпечення юридичного контролю над оформленням операцій (договорів страхування та інших документів), нагляд за операційними ризиками з метою вжиття певних заходів з підтримки ризиків на прийнятному рівні;

— можлива передача операційного ризику третім особам, наприклад шляхом співстрахування [2, с. 130].

Оскільки існує безпосередній зв'язок між здатністю страхової компанії адекватно реагувати на ризики, які притаманні страхової діяльності і фінансовим станом страхової компанії, велике значення має мінімізація фінансових ризиків. Цей вид ризиків є найбільш загрозливим за наслідками для забезпечення ефективного розвитку страхової компанії, що обумовлено можливістю втрати власного капіталу, потенціалу розвитку, банкрутства [1, с. 70; 3, с. 57].

Розглянемо більш детально методи їх мінімізації (рис. 1).

Ризик неадекватності тарифів — ймовірність неадекватного розрахунку тарифу і, як наслідок, завищення або заниження розміру страхових премій.

Значне завищення страхового тарифу може призвести до зменшення попиту на страховий продукт, а отже, і до втрати конкурентних позицій страховика на ринку.

В разі заниження тарифу зростає ймовірність збільшення рівня страхових виплат, що може призвести до втрати платоспроможності.

Бажано, щоб страховий тариф складав якомога меншу частину по відношенню до об'єму відповідальності страховика за певним ризиком, за умовою забезпечення виконання усіх зобов'язань та необхідного розміру страхових резервів.

Ризик ліквідності — ймовірність нездатності забезпечувати своєчасне трансформування активів у грошові кошти для виконання виниклих зобов'язань. Особливістю використання принципу ліквідності у страхуванні є те, що вимоги до ліквідності залежать від ризиків, які становлять страховий портфель страховика. Якщо страховик здійснює страхування високоризикових видів, йому в короткий термін необхідно буде перетворити свої активи на готівку. Тому страховикові з ризикових видів страхування доцільно мати високоліквідні активи.

Ризик ліквідності може бути знижений введенням особливих правил розміщення активів і інвестування, а також шляхом використання особливих страхових механізмів: факторинг, форфейтинг, хеджування.

Ризик неплатоспроможності — ймовірність нездатності страховиком виконати зобов'язання вчасно та в повному обсязі.

Платоспроможність означає, що вартість активів страхової компанії повинна перевищувати вартість її зобов'язань або дорівнювати їй. Неплатоспроможність може стати причиною банкрутства, тому своєчасне виявлення ознак критичного зниження ліквідності та платоспроможності дозволить керівництву компанії вживати термінові заходи з поліпшення фінансового стану і зниження ризику банкрутства.

Ризик страхового портфеля — це ймовірність настання страхових подій, за яких страховик може понести збитки, спричинені формуванням певної величини та структури цього портфеля, а також певним переліком страхових послуг, що надаються страховиком на ринку.

Структура страхового портфелю повинна мати баланс між більш збитковими та менш збитковими видами страхування, а його розмір і структура повинні відповідати страховим резервам компанії [3].

Управління страховим портфелем має передбачати:

— прийняття стратегії щодо того, яку частку страхового ринку буде займати компанія за певним видом страхування;

— вдосконалення процедури андеррайтингу при прийнятті ризиків на страхування;

— розробку політики перестрахування [2, с. 200].

Тактичні завдання щодо зменшення ризиків в управлінні страховим портфелем мають передбачати:

— забезпечення безперебійності надходження страхових премій;

— контроль за здійсненням страхових виплат;

— оперативний моніторинг рівня страхових виплат і збитковості страхових сум.

Ризик перестрахування — ймовірність неплатежів зі сторони перестраховика та низька якість перестрахувального захисту.

Неефективна система перестрахування може проявлятися у:

— невідповідності потребам компанії частини ризиків, що передаються в перестрахування;

— виборі невигідного методу перестрахування.

Також цей ризик може проявлятися при безпосередній роботі страхової компанії на ринку перестрахування у якості перестрахувальника. Знизити вплив в цьому разі можливо використовуючи комплексний підхід, що базується як на детальному андеррайтингу пропонованих ризиків, так і на оцінці статистичної інформації за об'єктами перестрахування. Управління ризиком неефективного перестрахування повинно здійснюватися шляхом диверсифікації, тобто розподілу ризиків серед різних страховиків, використання різних форм і методів страхового захисту [4, с. 66].

Ризик недостатності резервів — ймовірність виникнення ситуації, при якій виникає недостатність сформованого розміру технічних резервів для виконання зобов'язань за договорами страхування.

Управління ризиком недостатності резервів повинно враховувати наступне:

— обсяг страхових резервів має бути адекватним щодо прийнятих страхових зобов'язань, виконання яких в першу чергу має здійснюватис за рахунок цих коштів;

— правильно визначена тарифна ставка повинна забезпечувати достатність страхових резервів;

— управління страховими резервами як тимчасово вільними коштами повинно враховувати вимоги прибутковості, надійності, диверсифікації і ліквідності [4, с. 80].

Зниження такого ризику здійснюється шляхом глибокого аналізу існуючого страхового портфелю та запланованих напрямків діяльності, фінансових показників діяльності та прийняття на основі результатів дослідження ефективного управлінського рішення. Також ефективним заходом є створення окремого страхового резерву і наявність надійного перестрахувального покриття.

Інвестиційний ризик — ризик завищеної оцінки інвестицій, що може призвести до недостатності коштів для виконання зобов'язань за страховими виплатами.

Страховику слід розробляти виважену інвестиційну стратегію, обирати ефективні варіанти інвестування та інвестиційні інструменти. Інвестиційна політика страхової компанії повинна відповідати принципам диверсифікації, безпеки, ліквідності й прибутковості.

Диверсифікація передбачає розподіл інвестиційних активів страховика за рівнем ризику з метою зниження загального рівня ризику інвестиційного портфеля в цілому та за строками утримання. Мінімізація ризику передбачає розміщення інвестиційних ресурсів страховика в активи, що є максимально надійними та можуть забезпечити повернення повної суми вкладених коштів. Ліквідність передбачає, що інвестиційні активи повинні забезпечувати їх швидку конвертацію в грошові кошти з метою своєчасного здійснення виплат страхувальникам. Прибутковість передбачає, що інвестиційні ресурси страховика повинні бути розміщені в активи, які будуть давати постійні й високі доходи.

Крім вищезазначеного, при здійсненні інвестиційної діяльності слід використовувати математичні методи, що дозволять підрахувати ймовірність низької капіта-

ловіддачі та оцінити ступінь ризику при інвестування [3, с. 81].

Для оцінки страхового ризику страхові компанії використовують загальні методи (ймовірнісне моделювання, математичне моделювання конфліктних ситуацій, статистичний аналіз) і специфічні (андерайтинг, заходи раннього реагування, стрес-тестування та внутрішній аудит).

Андерайтингова оцінка використовується для оцінки специфічного фінансового ризику страхової компанії — недостатності страхового фонду.

Заходи раннього реагування — це система порівняння фактичних фінансових показників діяльності страхових компаній з визначеними Нацкомфінпослуг нормативними показниками, їх узагальнення та оцінка ризиків діяльності страховиків. Вони дають змогу виявити "больові" точки, проблеми в діяльності страхових компаній. Водночас за допомогою цих заходів виявляються додаткові можливості для страховиків покращити свої фінансові результати чи змінити використання системи управління ризиками [2, с. 220].

Стрес-тестування — різновид сценарного аналізу, при якому оцінюють ризики страхових компаній за умови істотної зміни параметрів.

Внутрішній аудит також допомагає оцінити фінансові ризики — наприклад, вчасно визначити недостатність страхового фонду у зв'язку з неефективним управлінням доходами й видатками.

Німецькі вчені Nguyen T., Molinari R.D., автори статті "Quantifizierung von Abhangigkeitsstrukturen zwischen Risiken in Versicherungsunternehmen" (2009) вважають, що оцінка ризиків повинна відбуватися в сукупності. При цьому вони відзначають, що для того, щоб визначити і обчислити ризик, необхідно брати до уваги залежності між ризиками, що виникають з різних категорій ризику.

Автори вважають, що загальний ризик не може бути отриманий простим додаванням окремих ризиків — це означало б повну залежність між ризиками і, таким чином, ігнорування можливих наявних ефектів диверсифікації. З іншого боку, загальне підпорядкування незалежності між окремими ризиками може привести до значної недооцінки загального ризику, так як деякі ризики можуть залежати один від одного.

Потрібно сказати, що якраз в галузі страхування існують значні залежності, наприклад, в екстремальних ситуаціях, як терористичні напади, або при події, які викликають кумулятивні збитки. Саме тому залежності між окремими ризиками повинні бути враховані, для чого і є в розпорядженні різні математичні методи.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мінливий стан сучасного економічного середовища зумовлює постійне дослідження та пошук нових методів та напрямів мінімізації ризиків, з якими стикається будь-яка компанія. Аналіз загальної ситуації на ринку, внутрішнього стану компанії та ефективний ризик-менеджмент є запорукою конкурентоспроможності компанії та зміцнення її позицій.

У ході дослідження було визначено:

— основні напрями мінімізації ризиків, які є широко вживаними, а саме: метод ухилення від ризиків, метод розподілу ризиків, метод диверсифікації ризиків, метод локалізації джерел ризику, метод диссипації, методи компенсації ризиків, а також надано їх короткий опис;

— найбільш впливовими для страхової компанії є фінансові ризики, оскільки цей вид ризиків є найбільш загрозливим за наслідками. Між ефективним розвитком страхової компанії та фінансовим станом є пряма залежність, оскільки недбале ставлення до ризиків цього напряму може призвести до втрати власного капіталу та навіть банкрутства;

— при побудові стратегії ризик-менеджменту страхової компанії слід оцінювати ризики в сукупності, при цьому під час обчислення загального ризику необхідно брати до уваги залежності між ризиками, що виникають з різних категорій ризику.

Література:

1. Базилевич В.Д. Страхування: підручник / [Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Пікус Р.В. та ін.]; за ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання, 2008. — 1019 с.

2. Белов П.Г. Управление рисками, системный анализ и моделирование: учебник и практикум / П.Г. Белов. — М.: Издательство Юрайт, 2016. — 272 с.

3. Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2007. — 328 с.

4. Осадець С.С. Страховий менеджмент: підручник / [Осадець С.С., Мурашко О.В., Фурман В.М., Баранов А.Л.]; за ред. С.С. Осадця. — К.: КНЕУ, 2011. — 333 с.

5. Hopkin P. Fundamentals of risk management: understanding, evaluating and implementing effective risk management. Kogan Page Publishers, 2012.

6. Solvency II: Frequently Asked Questions, 12/01/2015 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-3120_en.htm

References:

1. Bazylevych, V.D. Bazylevich, K.S. and Pikus, R. V. (2008), Strakhuvannia : pidruchnyk [Insurance: textbook], Znannia, Kyiv, Ukraine.

2. Belov, P.G. (2016), Upravlenie riskami, sistemnyj analiz i modelirovanie: uchebnik i praktikum [Risk Management, System Analysis and Modeling: A Tutorial and Workshop], Jurajt Publishing House, Moscow, Russia.

3. Hamankova, O.O. (2007), Finansy strakhovykh orhanizatsij: navchal'nyj posibnyk [Finances of insurance organizations: tutorial], KNEU, Kyiv, Ukraine.

4. Osadets', S. S. Murashko, O. V. Furman, V. M. and Baranov, A. L. (2011), Strakhovyj menedzhment: pidruchnyk [Insurance Management: Textbook], KNEU, Kyiv, Ukraine.

5. Hopkin, P. (2012), Fundamentals of risk management: understanding, evaluating and implementing effective risk management. Kogan Page Publishers, London, UK.

6. The official site of European Union (2015), "Solvency II Overview - Frequently asked questions", available at: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-3120_en.htm (Accessed 10 Nov 2018).

Стаття надійшла до редакції 13.11.2018 р.